

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin
Historické vědy – české dějiny

Autoreferát (teze) disertační práce

PhDr. Ing. Jana Kasíková

**Problematika Displaced Persons po druhé světové válce
v evropském kontextu z pohledu Československa**

**Displaced Persons after World War II. in Europe:
The Czechoslovakian Perspective**

Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

2023

Úvod

Druhá světová válka a události s ní spojené zapříčinily množství nucených migrací, které bývá označováno za bezprecedentní. Desítky milionů osob odešly ze svých domovů nebo byly přemístěny v důsledku válečných událostí či v rámci nacistické hospodářské a ideologické politiky. S chýlícím se koncem válečného konfliktu se odhadovalo, že se stále více než deset milionů lidí bude nacházet mimo svá původní bydliště, značná část i mimo hranice své země.

V souvislosti se zkušenostmi s důsledky předchozích konfliktů se Spojenci již několik let během války zabývali otázkou, jak tento problém přemístěných osob, označovaných jako Displaced Persons, vyřešit. Ačkoli šlo o jednu z mnoha záležitostí, které poválečné období provázely, zajištění péče o Displaced Persons a jejich dopravě domů (tedy repatriaci) byla dána značná priorita. Nekontrolovaný pohyb milionů lidí doslova všemi směry, navíc při stále ještě probíhajících bojích, mohl znamenat závažnou hrozbu bezpečnostní, zdravotní i zásobovací. Přemístěné osoby měly být na osvobozeném území organizovány, měla se jim dostat potřebná péče a zařadit jejich systematická repatriace. Pobyt těchto přemístěných, a tedy i problém jako takový, byl považován za dočasný a záměrem Spojenců bylo jej uzavřít v co nejkratším možném horizontu. Displaced Persons ale zároveň tvořily velmi heterogenní celek, jejich výchozí situace ani představy o budoucnosti nebyly shodné a podobně se lišily i zájmy jednotlivých autorit. Displaced Persons vytvořily specifickou skupinu, na které se projevila mimořádnost situace i dopady bezprostřední i dlouhodobější poválečné politiky.

Cíle práce

Ve svém disertačním projektu navazovala na svůj dlouhodobý zájem o téma.¹ Opřela jsem se v tomto o mezinárodní studium poválečných Displaced Persons a odbornou debatu k němu. Ta se nicméně částečně ubírala směrem, který nebyl pro československé prostředí a dějiny nosný, protože se zaměřuje z velké části na Displaced Persons dlouhodobě setrvávající v táborech a na vytváření jejich specifických kultur, což nebyl ve zkoumaném období do roku 1948 československý případ. Rovněž tak se zdálo, že v českém prostředí šlo o vytváření umělého problému a kříšení kategorie osob, která vlastně neexistovala, resp. byla překryta

¹ KASÍKOVÁ, Jana: *Repatriace a návrat Čechů po druhé světové válce z totálního nasazení a internace na území Německa*. 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Čechurová, Jana a KASÍKOVÁ, Jana: *Organizace repatriace tzv. přemístěných osob po druhé světové válce na území Československa*. 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Čechurová, Jana.

repatriačním procesem. S tím ovšem nekonvenovalo to, s čím jsem se setkávala v pramenech, zejména mezinárodní povahy. V nich se s termínem československé Displaced Person operovalo, jak při plánování řešení, tak při práci styčných důstojníků s přemístěnými osobami. Českoslovenští občané do této kategorie spadali stejně jako ostatní. Postupné vymizení „československých Displaced Persons“ z narativu neznamena jejich absenci nebo fakt, že problémy s tímto procesem spojené se jich netýkaly. Spíše poukazuje na to, že se z nějakého důvodu nepředalo povědomí o problému dál nebo bylo překryto jinými tématy. Odkrytí této oblasti nám možná může některé zapomenuté aspekty opět ukázat a propojit je s dalšími otázkami doby.

Postupné upřesňování problému se stočilo ke statusu či skupině Displaced Persons jako středu zájmu. Můžeme najít, co se týče československých Displaced Persons, určitá specifika? Jak byl strukturován celý proces péče a repatriace? Byly československé DP's pojímány skupin odlišně než jiné národnostní skupiny? Jakou roli hrálo Československo v řešení Displaced Persons problému? Prosazovalo v jejich případě určitou politiku? Fungovaly československé Displaced Persons jako skupina a zastávaly ve společnosti nějakou úlohu? Vnímala je tak (či jinak) veřejnost? To jsou některé z kladených otázek, které provázely samotný výzkum a práci s prameny. Protože u nás obecnější syntéza k tématu Displaced Persons chybí, věnuji prostor také rešerši a analýze bibliografie a vývoji zahraničního výzkumu, které byly při mém promýšlení zásadním odrazovým můstkem.

Pro výzkum jsem zvolila národnostní pohled na problém. Jde o diskutabilní a mnohými badateli kritizované ohraničení, nicméně je v bádání také klasické a jde o původní dělení, co se týče dobové administrativy. Právě proto, že „československý“ pohled není komplexněji zpracován, považovala jsem jej za důležitý vklad do celkové mozaiky, díky němuž se lze odrazit ke komparaci a dalším tématům. Důvodem byla také skutečnost, že „Displaced Persons skupina“ byly pojaty jako takto národnostně sjednocená skupina, což bylo ostatně i tehdejší politickým záměrem.²

V předchozích pracích jsem se zabývala ve velké míře zajištěním přemístěných po jejich repatriaci. V rámci širších okolností jsem zkoumala i dlouhodobější plány zajištění této fáze péče o repatrianty v londýnském exilu. V předkládané práci představuje naopak fáze „před repatriací“ jeden z ústředních bodů výzkumu. V průběhu rozkrývání této struktury a spolupráce na mezinárodním poli jsem se pokoušela o analýzu problematických otázek, se kterými se československé orgány setkávaly. Zvláštní pozornost jsem v tomto směru věnovala

² Ačkoli se v dílčích zprávách někdy národnosti (česká a slovenská) ojediněle rozlišují, v celkovém pojetí toto rozdělení nehrálo roli a není ani prakticky vysledovatelné.

repatriačním styčným důstojníkům, kteří československou politiku ve své činnosti převáděli do praxe a v jejichž aktivitě jsou právě mnohé limity a problémy definovatelné.

Práce je, vzhledem k povaze zkoumaného problému, zaměřená na území spravované v poválečném období spojeneckými orgány a na přemístěné osoby, které směřovaly do Československa. Označení Displaced Persons v sobě zahrnovalo i skupiny osob mimo tyto hranice (např. vracející se ze vzdálenějších destinací), v této práci tedy budou takové osoby v rámci obecnějších úvah o Displaced Persons průběžně zmiňovány.

Součástí analýzy je i období po osvobození, resp. po návratu. Zaměřuji se v něm zejména na projevy určité poválečné snahy vytvořit a zachovat konsolidovanější skupinu, případně skupiny se zkušeností přemístění a perzekuce. V této fázi se v disertaci označení zkoumané skupiny částečně překlápí z Displaced Persons do termínu repatrianti. V jejich případě mě opět zajímala existence či neexistence repatriantů jako skupiny otázka, zda se držení zvláštního statusu nějakým způsobem promítlo v poválečném období, zda z něho oproti „nepřemístěným osobám“ těžili určitou výhodu, zda měli specifickou zkušenost, společně prožívaná traumata, vyvíjeli organizovanou činnost apod. V otázce, zda a jak se po válce projevila určitá (sebe)identifikace, jsem se zaměřila na to, jak se přemístění sami o sobě vyjadřovali, nebo se vůči nim v dané době projevovalo jejich okolí.

V průběhu bádání také vyplynulo konkrétní časové ohraničení tématu. Hlavní proces péče o československé Displaced Persons proběhl v roce 1945. Předchozí období je zmíněno v rámci plánů a navazování spolupráce, následné období je rovněž výhledově řešeno v rámci sledování dalšího vývoje problému.

Struktura práce

Předkládaná disertace je členěna do tří částí, které se k sobě vztahují. Vstupní kapitola představuje teoretické a metodologické zázemí výzkumu Displaced Persons jako samostatného tématu. Další dva stěžejní celky na toto pojetí navazují. Zkoumají mezinárodní institucionální a organizační strukturu poválečné péče o Displaced Persons a československou participaci na straně jedné, na straně druhé pak samotnou „skupinu československých Displaced Persons“. Tyto dvě části se vzájemně zrcadlí. Druhá kapitola postupuje od dlouhodobějšího pohledu ke konkrétnímu průběhu zajištění péče o Displaced Persons. Třetí pak naopak od úzkého zaměření na jednání této skupiny po výhled dalšího vývoje problému.

První část se zabývá vysvětlením pojetí poválečných Displaced Persons tak, jak je etablované na mezinárodním badatelském poli. Vzhledem k tomu, že nejde v našem prostředí o příliš známou otázku, věnuji větší prostor vysvětlení použití, obsahu a proměně termínu. Dále se na

základě dostupného soupisu bibliografie zabývám analýzou toho, jak a kde je otázka zkoumána v průběhu času i tematicky. Předkládám zde rovněž vývoj výzkumu této otázky a jeho dynamiku, která se postupně proměňovala. Poté, co bylo téma v několika desetiletích po válce upozaděno, rozvinulo se naplno v mnoha směrech, a to zejména v posledních třiceti letech. Tento rozmach s sebou přinesl množství nově kladených otázek i přístupů, které v této kapitole v základních bodech nastiňuji.

Část druhá se věnuje institucionálnímu pojetí a vytváření struktur, ve kterých se uskutečňoval samotný proces péče o Displaced Persons i politika vůči této skupině přemístěných. V tomto bodě navazuji na jednu z původních oblastí zahraničního bádání o Displaced Persons, která tvoří základ pro další kladené otázky. Abych zdůraznila, že nešlo o problém vytržený z kontextu předchozího a následujícího vývoje a že naopak organizace péče o Displaced Persons do tohoto vývoje logicky zapadala, zvolila jsem jeho zpracování v několika vrstvách. Kapitola o východiscích představuje horizont několika desetiletí, kdy je nastíněn dlouhodobý vývoj politiky vůči uprchlíkům a přemístěným lidem. Předchozí instituce poskytly zkušenosti, které formovaly rozhodnutí zabývat se po válce touto skupinou přemístěných. Samotný problém poválečných Displaced Persons vývoj katalyzoval a posunul k dalšímu pojetí obecného definování uprchlíka a jeho práv. Dále v textu se poté zaměřím na kratší období během války a bezprostředně po válce a vývoj sítě konkrétních institucí, které se problémem Displaced Persons měly zabývat, a to v široké mezinárodní spolupráci. Po celou dobu hledám přítomnost a specifika československých zájmů a politiky, které se utvářely v závislosti na těchto orgánech, ale sledovaly i vlastní politické a společenské cíle.

Těžištěm mého výzkumu je v této druhé části zaměření na samotný poválečný průběh péče o Displaced Persons a jejich repatriaci, který se odehrál během roku 1945. Sleduji zde jednotlivé fáze – první zkušenosti a počátky práce na jaře, intenzivní činnost na přelomu jara a léta, utlumení aktivity na konci léta a během podzimu a přetavení problému do dalších oblastí. Ty se v souvislosti s činností i proměnou geopolitické situace v tomto období projeví a určily další vývoj problému (směřující k péči o nerepatriované, nově přichozí a rozvoji pátrací služby). I během tohoto poměrně krátkého období došlo k výrazné institucionální proměně, která práci ovlivňovala a zároveň na vývoj sama reagovala. Zejména v této kapitole pak identifikuji participaci československých orgánů, jejich navázání na mezinárodní organizaci a prosazování vlastních zájmů. Podrobněji zkoumám průběh zachycení československých Displaced Persons v jednotlivých zónách, práci s nimi a rovněž transformaci problému v kontextu československé politiky. V poslední části této kapitoly perspektivu opět přibližuji blíže ke zkoumanému subjektu a analyzuji konkrétní otázky a

problémy, se kterými se československé orgány, zejména skrze vykonavatele činnosti (repatriační styčné důstojníky) potýkaly. V souvislosti s tím rozkrývám různé aspekty jejich práce i příklady fungování československých Displaced Persons táborů (Bergen-Belsen, Buchenwald, Lübeck, Hamburk a Brunšvik).

Poté překlápím pozornost na skupinu Displaced Persons jako takovou. V tomto pojetí se rovněž opírám o zahraniční tendence, příznačnější pro výzkum rozvíjený v současnosti. Ústřední otázkou této třetí části práce je, zda je perspektiva „Displaced Persons jako skupiny“ nosná i pro české, resp. československé prostředí, a jaká má případně specifika. Nejprve se (paralelně s předchozími příklady fungování DP-táborů z organizačního hlediska) věnuji otázce přemístěných osob v období mezi vysvobozením a repatriací. Na příkladech konkrétních táborů (Buchenwald, Dachau, Bayreuth, Hamburk, Kiel) sleduji, jakým způsobem se tyto přemístění jako skupina projevovali, rozvinuli v daném rámci vlastní organizaci, a jak prožívali svou každodennost. Na základě analýzy jejich vlastních tiskovin vyvozují, zda svou pozici vnímali jako specifickou.

Do vlasti se tyto přemístění vrátili jako „repatrianti“, což představovalo početné, ale velmi heterogenní seskupení. Zabývám se v této souvislosti tím, zda v československém prostředí nadále pokračovala jejich (sebe)identifikace s touto kategorií. Státní orgány ji rovněž prezentovaly, objevovaly se i tendence přisoudit repatriantům určitou symbolickou roli a úlohu v nové společnosti. Na základě těchto projevů se táži, zda tedy tato skupina byla nadále formována a zda společnost tyto navrátilce vnímala určitým jednotným způsobem. Tento diskurz sleduji skrze dobová média, zejména tisk repatriačního odboru Služba repatriantům, který tento jednotný pohled nejvýrazněji prosazoval. Dále rozebírám masovou mediální produkci, především projevy rozhlasu, který mimo jiné během roku 1945 vysílal zvláštní program pro Čechoslováky vyčkávající na repatriaci. Analyzuji například také dokumentární film Cesta zpátky (1946), který v souvislosti s repatriační akcí vznikl a dává vhled do toho, jak byl (či měl být) celý problém v Československu prezentován.

Tyto aktivity (organizace péče i vlastní projevy) se naplno rozvinuly, ale i postupně odezněly během roku 1945. V dalším období se přetransformovaly do rozdílných otázek. Třetí část práce v tomto směru uzavírám obecnějším výhledem do následujícího období a těch oblastí, které se v československém případě vyvinuly v souvislosti s problémem přemístěných, repatriantů, resp. Displaced Persons.

Zdroje

V případě Československa a Čechoslováků bylo třeba provést základní výzkum, co se týče organizační struktury i pojetí příslušné skupiny osob jako takové. Za tímto účelem jsem uskutečnila rozsáhlou heuristiku a shromáždila značné množství archivních dokumentů. Ty jsem následně analyzovala dle vymezeného tématu. V případě této disertace jsem se koncentrovala na participaci československých orgánů na mezinárodní poválečné organizaci péče o Displaced Persons a na samotnou skupinu československých Displaced Persons (resp. repatriantů), jejich aktivitu, specifika a percepce. Využité prameny byly většinou **povahy institucionální** (úřední hlášení, vyhlášky, situační či interní zprávy), mediální (zprávy, reportáže), případně menší část osobní (dopisy, deníkové záznamy). V případě pramenů jsem se soustředila výhradně na **dobové dokumenty** vytvořené v průběhu činnosti či s minimálním časovým odstupem od problému samotného.³

Primárním zdrojem mi po celou dobu výzkumu byl fond *Ministerstvo práce a sociální péče - repatriace* dostupný v Národním archivu v Praze. V něm jsou soustředěny jak úřední dokumenty repatričního odboru k činnosti repatričních misí i jednotlivých styčných důstojníků a pravidelné reporty mezinárodních organizací, tak materiály k dílčím problémům, např. ohledně pátrací služby, problematiky dětí, nuceně nasazených apod. Přes tematické rozdělení a velké množství dokumentů se zejména pro počáteční období činnosti (které bylo chaotické samo o sobě) setká badatel s jejich značnou roztržitostí, případně neúplností, což komplikuje rekonstrukci procesu jako takového. Pro období před osvobozením a pro počáteční činnost repatričních styčných důstojníků vyslaných londýnskými exilovými orgány se množství relevantního materiálu nachází ve fondech ministerstev exilové vlády v Londýně (zejména *Ministerstvo sociální práce – Londýn* a *Ministerstvo hospodářské obnovy – Londýn*). Co se týče vyjednávání o problému a plánování řešení během války v rámci vládních orgánů i na mezinárodním poli, nabízejí množství pramenů fondy Archivu ministerstva zahraničních věcí. K doplnění informací i získání materiálu k dílčím otázkám byly průběžně využity i další fondy, zejména v Národním archivu (*Ministerstvo informací, UNRRA, Úřad předsednictva vlády ad.*).⁴

³ Toto omezení jsem zvolila proto, že mě zajímala dobová reflexe problému. Během studia se ke mně dostalo i množství pramenů z pozdějšího období, které mi mnohdy pomohly utvořit celkový obraz či vyhledat příslušné primární prameny. Nicméně systematické zpracování např. vzpomínek či zpětně zachycených svědectví by vyžadovaly celkově odlišný přístup, pramennou základnu i kladené otázky. Od jejich zařazení jsem tedy upustila, abych téma příliš nerozměnila, využívám je ojedinele, a to spíše než ke studiu paměti o problému jako autentický příklad.

⁴ Viz zdroje

Rekonstrukce života Čechoslováků před repatriací, tedy československých Displaced Persons v péči spojeneckých orgánů a repatriačních styčných důstojníků, byla možná zejména na základě studia sbírek *Koncentrační tábory* a *Koncentrační tábory, káznice a věznice* ve Vojenském historickém archivu. Zde se nacházelo množství zápisů, zpráv i dobového tisku československých táborových výborů i jednotlivců. Podobně cenné autentické zprávy, doklady, poznámky, vzpomínky a případně i fotografie ze života po osvobození obsahovaly osobní fondy některých za války vězněných osobností, dostupné v Archivu Národního muzea (zejména fondy B. Příkryla a F. Bláhy). Další fotografie se ojediněle vyskytovaly v rámci jiných fondů.⁵

Vzhledem k mezinárodní povaze tématu byly pro obecnější vhled do problému podstatné návštěvy **zahraničních institucí, knihoven a archivů**.⁶ V této práci jsou využity zejména zahraniční fondy z Archives Nationales v Paříži, The National Archives v Londýně a Arolsen Archives v Bad Arolsensu. Poslední jmenovaný archiv je stěžejní pro studium Displaced Persons a obsahuje jak materiály spojené s nacistickou perzekucí (dokumenty převzaté z koncentračních táborů, z nuceného nasazení, programu Lebensborn ad.), tak s následným obdobím spojeným s uprchlíky a jejich emigrací (např. dotazníky IRO). Dokumenty týkající se organizace UNRRA jsem mohla použít jen v omezeném rozsahu online přístupu k archivu The United Nations Archives.⁷

Při výzkumu repatriantů jako skupiny vycházím ve velké míře z **dobových médií**, zejména tisku. Tyto prameny se nacházely roztroušeně v různých fondech. Větší celky obsahovaly již zmíněné sbírky ve Vojenském historickém archivu. Analyzovaný tuzemský tisk byl k dispozici ve sbírkách Národní knihovny či Židovského muzea v Praze. Originálními záznamy pátracích zpráv, které zahrnují i vysílání pro koncentrační tábory, disponuje Archiv Českého rozhlasu. V Národním filmovém archivu a Archivu Krátkého filmu je k tématu repatriace dostupných několik reportáží a dokumentární krátkometrážní film *Cesta zpátky*, včetně unikátních přípravných záběrů k filmu.

⁵ Cenným zdrojem fotografií byl osobní archiv rodiny Bláhových. Dále jsem objevila jako komplexnější sbírky fotografií, se kterými pracuji i v této práci, v Archivu Národního muzea (fondy J. Hájek, F. Bláha a B. Příkryl) a v Archives Nationales v Paříži (pořízené Bohuslavem Bártou).

⁶ Navštívila jsem rovněž Slovenský národní archiv. Bohužel fond *Pověřence sociální péče*, který je pro téma zásadní, nebyl (alespoň v době mého tamního studia) zpracovaný. Částečně jsem tedy studovala prameny *Pověřence* vnitra, nicméně tamní materiály spíše souvisely s dílčími bezpečnostními a pozdějšími otázkami repatriace. Z toho bohužel vyplynul již zmíněný nedostatek pramenů k podchycení činnosti slovenských úřadů a organizace repatriace.

⁷ Digitalizovaná je však jen omezená část archivních dokumentů.

Literatura k tématu

V českém prostředí se problému i pojmu Displaced Persons dotýkají odborníci v rámci svých témat spjatých s poválečným obdobím. K tomuto tématu se již nejprve objevila publikace J. Vaculíka v rámci jeho dlouhodobého zaměření na reemigrační otázku.⁸ Nověji také repatriaci z institucionálního hlediska a v komparaci s obdobným problémem po první světové válce řešil ve své disertační práci M. Lacko.⁹ Pozdější období ve spojitosti s československou poúnorovou emigrací, propojení s péčí IRO, každodennost i vytvářené struktury Čechoslováků v táborech zpracovává ve svém dlouhodobém bádání M. Nekola.¹⁰ Pojem Displaced Persons se objevuje zejména ve spojení se zahraničními tématy či historiografií. Např. v širším prostorovém kontextu, problematizující navíc složitou židovskou národnostní otázku, je koncipována kolektivní monografie *Židé, nebo Němci?*¹¹ Obsáhlé a komplexní dílo k polské repatriční a emigrační problematice ve spojení s Československem vnesl do českého prostředí J. Friedl.¹² Práce vychází i z mého dlouhodobého zájmu o téma, které jsem dosud zpracovávala jak v rámci akademických prací, tak v dílčích přednáškách a publikacích.¹³

Problémy Displaced Persons jsou studovány zejména v zahraničí v rámci svébytné disciplíny, resp. okruhu badatelů a děl zabývajících se touto oblastí samostatně i ve vztahu k dalším otázkám. Klasickým a pro výzkum v podstatě základním je dílo W. Jacobmeyera, který se v knize *Vom Zwangsarbeiter zum Heimatlosen Ausländer* zaměřil na problém z hlediska struktur administrativy, její proměny a vývoj problému na území Německa.¹⁴ Historik

⁸ VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná repatriace československých tzv. přemístěných osob: (displaced persons)*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

⁹ LACKO, Miroslav: *Repatriace a reemigrace do Československa v kontextu poválečného období let 1918 - 1923 a 1945 - 1948*. Praha, 2021. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie. Vedoucí práce Doubek, Vratislav.

¹⁰ NEKOLA, Martin: *Na cestě za svobodou: Češi v uprchlických táborech po únoru 1948*. Praha: Euromedia Group.

¹¹ ČAPKOVÁ Kateřina, RECHTER David (eds.): *Židé, nebo Němci? Německy mluvící Židé v poválečném Československu, Polsku a Německu*, Praha: NLN, s.r.o., 2019.

¹² FRIEDL, Jiří: Domů, a za svobodou: role Československa v migracích obyvatel Polska v letech 1945-1948. Praha: Academia, 2020. I další články autora přinášejí komparativní vzhled do problému: Týž: *Repatriace polských a československých občanů po druhé světové válce v polské a české historiografii*. In: Český časopis historický 116, č. 2 (2018), Praha: Historický ústav AV ČR, s. 426-446.

¹³ Zejména KASÍKOVÁ, Jana: *Ať mohou přijeti: organizace poválečné repatriace a návratů 1942-1947*. Praha: Academia, 2017, Táž: *Problém poválečných Displaced Persons a jeho výzkum*. In: Dvacáté století = The Twentieth Century 10, č. 1, (2018), s. 69-91.

¹⁴ JACOBMEYER, Wolfgang: *Vom Zwangsarbeiter, c. d., úvaha zejm. s. 245 an.* Protože měl Jacobmeyer přístup k archiváliím International Tracing Service v Bad Arolsensu, vytvořil souborný přehled správy od jejich přípravných fází až po realizaci. Podobně pak postupovali další historici, ať už do středu výzkumu postavili, podobně jako Jacobmeyer, určitou skupinu Displaced Persons, nebo se na problém dívali z národnostního hlediska.

M. Wyman soustředil v díle *DP: Europe's Displaced Persons* naopak svůj zájem především na skupinu samotnou, její každodennost v táborech a posléze i na specifické skupiny Židů a přemístěných dětí.¹⁵ Z novějších **souborných prací** lze vyzdvihnout dílo B. Shepharda *The Long Road Home*, zabývající se opět strukturou zajištění a politiky vůči Displaced Persons.¹⁶ V souvislosti s východoevropskou a židovskou problematikou uplatnila v knize *Between National Socialism and Soviet Communism: Displaced Persons in Postwar Germany* obecnější transnacionální pohled Anna Holianová, která svou pozornost zaměřila na nerepatriované Displaced Persons pocházející ze zemí východního bloku.¹⁷ Rozhled o širší badaných otázkách a směřování oboru přinášejí **sborníky z konferencí** o výzkumu Displaced Persons. Snahu o celkové zachycení problému, od obecného přehledu, přes problematiku jednotlivých národnostních skupin, tematicky řešené otázky každodennosti, vzdělání a kultury, po metodologické tázání se po možnostech využití pramenů přinesl sborník *Personnes déplacées et guerre froide en Allemagne occupée*.¹⁸ Konkrétně řešená témata různých badatelů, vycházející z nepravděpodobně konaných DPs-Workshopů, vyšly v rámci sborníků *Lager-Repatriierung-Integration: Beiträge zur Displaced Persons-Forschung*¹⁹ a *Displaced Persons-Forschung in Deutschland und Österreich*.²⁰ V posledních desetiletích se pozornost koncentrovala zejména na dějiny každodennosti Displaced Persons, regionální a místní perspektivu, stejně jako dějiny konkrétních Displaced Persons táborů. Také se postupně do středu pozornosti dostaly do té doby okrajové otázky - problematika dětí, proces archivace svědectví ze strany samotných Displaced Persons, výzkum „DP tisku“ a kulturních projevů. Zároveň je v posledních letech snaha o větší individualizaci, která se uplatňuje v čím dál více rozvíjených projektech vzdělávacích a popularizačních.

¹⁵ WYMAN, Mark: *DP: Europe's Displaced Persons, 1945-1951*. Ithaca: Cornell University Press, 1989. Zajímavostí je, že v kapitole o pátrání po zavlečených dětech zmiňuje historku, jak bylo nalezené české dítě díky tomu, že znalo (a před pátracím důstojníkem dokončilo) písničku „*Já mám koně, vraný koně, to jsou koně má*“.
Tamtéž, s. 95.

¹⁶ SHEPHARD, Ben: *The long road home: the aftermath of the Second World War*. London: Vintage Books, 2011.

¹⁷ HOLIAN, Anna Marta: *Between national socialism and Soviet communism: displaced persons in postwar Germany*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2011.

¹⁸ DEFANCE, Corine, MASPERO, Julia, DENIS, Juliette: *Personnes déplacées et Guerre froide en Allemagne occupée: = Displaced Persons and the Cold War in occupied Germany = Displaced Persons und Kalter Krieg im besetzten Deutschland*. Bruxelles, P.I.E.-Peter Lang, 2015.

¹⁹ PLETZING, Christian, VELKE, Marcus (eds.): *Lager – Repatriierung – Integration, Beiträge zur Displaced Persons-Forschung*. Berlin, Frank & Time 2018.

²⁰ HAGEN, Nikolaus – NESSELRODT, Markus, STROBL, Philipp, VELKE-SCHMIDT, Marcus (eds.): *Displaced Persons-Forschung in Deutschland und Österreich: Eine Bestandsaufnahme zu Beginn des 21. Jahrhunderts*. Berlin, Frank & Time 2022.

Shrnutí a závěry

Po skončení druhé světové války se na osvobozeném území v Evropě nalézalo velké množství osob, které byly (často nuceně) přemístěny. Rozsah a povaha tohoto „vykořenění“ se vymykaly dosavadním zkušenostem. S koncem války přesuny neustaly, naopak, další skupiny obyvatel (zejména německé národnosti) byly trvale vysídlovány. I když nepočítáme např. pokračující mohutné postupy vojsk, byly v pohybu bezprostředně po válce miliony lidí. Odhady pro počty přesunů v tomto období se pohybují okolo 20 milionů osob, jiné (zahrnující širší válečný a poválečný horizont) mluví až o 55 mil. přemístěných, vyhnaných či uprchlých osob. Více než deset milionů tvořili lidé, kteří se mimo své původní bydliště dostali následkem nacistické perzekuční, hospodářské a ideologické politiky, nebo v jiném důsledku válečných operací. Největší část z nich tvořili nuceně nasazení, dále pak osvobození z koncentračních a jiných táborů, ale i evakuovaní, vystěhovaní apod. (a paralelně se v podobném smyslu řešila i otázka válečných zajatců). S problémem velkého množství přesunutých, vysídlených a pohybujících se osob Spojenci počítali a zahrnuji jeho řešení do svých dlouhodobých plánů na poválečnou obnovu.

Tyto přemístěné civilní osoby, kterým byl dán status **Displaced Persons**, se měly podřídit kontrole a včlenit do připravené organizace. Ačkoli vnitřně byl celek silně heterogenní a výchozí situaci neměly jednotlivé podskupiny stejnou, byly zde společné prvky, které tuto **skupinu nadále formovaly**. Výrazným společným jmenovatelem byla zkušenost vykořenění, případně určité formy perzekuce. Rovněž společný pobyt v péči spojeneckých orgánů, jednotný administrativní postup, určité specifické zacházení s nimi (vedle např. místního obyvatelstva), stejně jako společně strávený čas v rámci jednoho celku se na vnímání a fungování skupiny projevil.

Dalším zásadním společným momentem, který tento pobyt provázel, bylo určité „provizorium“ či „mezidobí“. S postupujícím časem se tyto společné prvky posilovaly a zejména u dlouhodobě pobývajících v tábore působily na výraznější sebepojetí skupiny, které doprovázel i specifický způsob života, jednání a v neposlední řadě pozice ve vztahu k autoritám. To vše se dělo v mimořádně dynamické době, označované někdy za období tranzice, a to zejména politické a ideologické. Displaced Persons jako přemístěné osoby se v tomto meziprostoru pohybovaly a odrážely problémy doby.

Téma poválečných Displaced Persons v sobě, i z výše uvedených důvodů, zahrnuje širokou problematiku a postupem času se stalo svébytnou badatelskou disciplínou. Tato práce se mimo jiné zabývala otázkou, zda je nosné využití této perspektivy pro československý případ.

Českoslovenští představitelé i přemístění z Československa byli **součástí tohoto procesu**, a to jak na straně organizační, tak na straně příjemců pomoci. V tomto ohledu toto pojetí zapadá do mezinárodního výzkumu a lze v něm najít určitý vývoj a specifika.

Rovněž pohled na československé Displaced Persons se ukázal jako inspirativní, ačkoli se vymykal obvyklému pojetí studia těch, kteří v DP táborech dlouhodobě přebývali. Sledovat se dala určitá dynamika československé společnosti, která po válce vstupovala do odlišných podmínek politických, společenských i hospodářských. Osoby, které z tohoto vývoje na jistou dobu (nedobrovolně) vystoupily, tak svým způsobem hledaly (či jim bylo hledáno) určité místo.

Organizace péče o poválečné Displaced Persons byla součástí **dlouhodobějšího vývoje politiky vůči uprchlické problematice**. Dosavadní řešení se vztahovala k určité vlně uprchlíků, případně stála na hraně pomoci garantované politicky a zajišťované dobrovolnými organizacemi. V průběhu let, a z povahy migrací jako takových, se ovšem nastolila širší mezinárodní spolupráce. Důvody ke kooperaci států byly ve velké míře pragmatické – hospodářské, sociální i bezpečnostní. Podobně tomu bylo v počátcích promýšlení, jak se postavit k poválečným Displaced Persons. Péče a potřebná první pomoc jim měla být zajištěna zejména před přesunem. Měla zároveň sloužit jako kontrola, a to v širším slova smyslu. Předně se mělo zabránit nezvladatelnému pohybu milionů osob všemi směry po kontinentě, a tedy i hrozbám bezpečnostním, zásobovacím a zdravotním. V době stále probíhajících bojů se tím také mělo zamezit přítomnosti civilistů v pásmu vojenských operací. Zároveň se uplatňovala kontrola politická, přístup se tedy nevztahoval jen na problém transferu, ale přidělením statusu a poskytnutím péče se prosazovaly určité principy. Displaced Persons nebyly rozděleny dle důvodu přemístění, ale podle toho, zda příslušely mezi země spojenecké (Allies) či nepřátelské (Enemy, ex-Enemy), případně další případy. Toto pojetí nastolilo zejména dvě hlediska. Jednak **vymezilo stranu vítěznou a poraženou**, přičemž adekvátní asistence byla poskytnuta příslušníkům „spojeneckých DP“, které tím získaly značná privilegia. Jednak, přes zkušenost s extrémními dopady nacionalismu za války, se nadále jako základní jednotka politiky proklamovalo hledisko národnosti (pojímané v podstatě jako státní příslušnost). Displaced Persons podle něj měly být posuzovány, rozdělovány i vzájemně shromažďovány (což se vzápětí v některých případech ukázalo jako značně problematické).

Ve způsobu „řešení“ v souvislosti s tím se zároveň lišil základní pohled na problém mezi Spojenci samotnými. SSSR prosazoval repatriaci **nucenou**, jak vůči vlastním státním příslušníkům a jejich návratu, tak vůči „cizincům“ na území jimi spravovaném a jejich

odchodu. Tuto strategii podnítila i širší prosazovaná politika etnické homogenizace obyvatelstva. Spojenci západních mocností, zejména ve spolupráci U. S. A. a Británie, naopak předpokládali **repatriaci dobrovolnou**, resp. počítali s tím, že se Displaced Persons budou chtít vrátit. I v dalších otázkách se správa mezi SSSR a „západními Spojenci“ odlišovala, což se odrazilo i v péči o Displaced Persons. Koncepce široké součinnosti se prosadila v budoucích západních okupačních zónách. Se SSSR byly postupně uzavřeny dohody o určité spolupráci a vzájemné výměně přemístěných a válečných zajatců druhé strany, nicméně politika vůči přemístěným se oddělila. V pozdějším období, v souvislosti se zvyšující se tenzí mezi oběma bloky, se tento rozkol, zosobněný i v přístupu k Displaced Persons, prohloubil. Mluvíme-li tedy o poválečné politice vůči Displaced Persons, sledujeme tento vývoj a spolupráci na území spravovaných západními Spojenci.

Výše nastíněný základní rámec byl dlouhodobě vyjednáván a následně prosazován skrze vytvořené struktury. V nich je znatelná **kontinuita, myšlenková i personální**, se způsobem řešení minulých nejen uprchlických, ale i humanitárních krizových situací. Významným počinem dílčích snah a plánů bylo v r. 1943 vytvoření organizace UNRRA, která mimo svůj cíl hospodářské obnovy vytvořila i širokou mezinárodní platformu pro diskusi ohledně péče o poválečné Displaced Persons. Paralelně se do problému při plánování osvobozovacích operací zapojily vojenské složky SHAEF, čímž znatelně ovlivnily organizační charakter péče o repatriaci. Na základě dohody o vzájemné spolupráci na podzim r. 1944 se organizační síť sjednotila. V době osvobození převzala armáda zodpovědnost a vytvořila síť záchytných center i spolupracujících styčných důstojníků vyslaných jednotlivými spojeneckými státy k administrativě „vlastních“ Displaced Persons.

Československo se do dlouhodobých diskuzí zapojilo **skrze svou exilovou vládu v Londýně**, a to nejprve do plánovacích aktivit na britské půdě, poté v rámci UNRRA, jejímž bylo jedním ze zakládajících členů. Důležitým výchozím bodem v tomto případě bylo, že, v rámci širší politiky obnovy Československa v jeho předválečné podobě, stáli jeho představitelé i československé (a to české i slovenské) přemístěné osoby na „vítězné“ straně, tedy mezi spojeneckými národy. Rovněž československé orgány se opíraly o vlastní dlouhodobější zkušenosti s meziválečnými uprchlíky i přesuny vlastních občanů (při repatriaci a reemigraci po první světové válce, péči o uprchlíky z pohraničí v r. 1938 ad.). I v československém případě se v politice repatriace uplatnila **personální, resortní, procesní i institucionální kontinuita**.

V průběhu celého vyjednávání se na mezinárodním poli snažili představitelé **prosadit československá specifika**. Status DP obecně byl uznáván pro přesuny „v důsledku války“,

tedy od září 1939. Československo pro svůj případ preferovalo formulaci, že se přesun osob uskutečnil „v důsledku válečných činů nepřítelů“. Na základě toho požadovalo posunutí počátečního data k uznání statusu DP na konec září 1938 (tedy od událostí po podepsání mnichovské dohody). Druhým okruhem, který byl problematický, ale pro československou vládu zásadní, byla možnost československých orgánů odmítnout repatriaci Němců a Maďarů (s výhledem na jejich budoucí vysídlení) a to i přesto, že byli před válkou československými státními příslušníky. Zejména druhý jmenovaný požadavek určoval jejich argumentaci po celou dobu vyjednávání. Na mezinárodní platformě však byl v rozporu s obecně přijímanými konvencemi (které se opíraly v otázce repatriace o spojeneckou státní příslušnost). Československo se proto snažilo tuto pozici vyjednat alespoň neformálně, případně ji zahrnout do postupně uzavíraných mezistátních repatriačních dohod. Československé orgány tak vlastní **představu prosadili** ve velké míře **skrze vnitřní předpisy** a skrze samotnou **aktivitu repatriačních styčných důstojníků**. V rámci směrnic, zejména o vydání repatriačního víza schválených definitivně v únoru r. 1945, se formulovala představa určitého „předvýběru“ toho, kdo měl být součástí poválečné československé společnosti. V zásadě se jednalo o Čechy a Slováky (resp. Rusíny, jejichž otázka již ale byla v této době otevřená), kteří po 29. 9. 1938 opustili Československo (nebo byli dočasně v cizině a nemohli se vrátit). Němci a Maďaři podléhali dalšímu prověřování, zda zachovali věrnost Československé republice.

Styční důstojníci neměli jen úlohu prověření z hlediska nároku na repatriaci. Po dlouhých letech rozdělení československé politické scény také **komunikovali vládní politiku** poválečného uspořádání a nastaveného rámce spolupráce s mocnostmi, jak se západními tak se SSSR. V charakteru repatriace (zejména její nízké odmítnutí) Československo **přibližuje k repatriaci tzv. západních národů** (Francouzů, Belgičanů apod.), u kterých byla tendence obdobná.

Samotný **průběh organizace mezi osvobozením a repatriací**, jehož výzkum tvoří významnou kapitolu předkládané práce, byl složitým a dynamickým procesem, který se v průběhu poměrně krátkého času, co do cílů a postupu, proměňoval. Jeho vykonavateli byli zejména repatriační styční důstojníci, navázaní jednak na mezinárodní politiku, jednak na dané československé směrnice a jejich případné upřesnění skrze komunikaci s vládními orgány. Základní rámec opět nastavila rozsáhlá organizační struktura. Styční důstojníci byli přiděleni ke konkrétní armádní jednotce, což určovalo jejich místo v hierarchii a podřízení danému vojenskému veliteli a v neposlední řadě územní dosah. Jednotlivá velitelství se

opírala o širší dohody, mimo jiné i vůči Displaced Persons. To zajistilo **jednotný přístup** a tím pádem organizovaný postup.

Západní Spojenci spravovali otázku Displaced Persons v rámci **výkonného orgánu pro záležitosti Displaced Persons** (CDPX), který byl součástí sekce SHAEF pro civilní záležitosti. Tento úřad dočasně přetrval i poté, co SHAEF ukončila v půlce července 1945 svou činnost. Zajistila se tím kontinuita v postupu při (v té době intenzivně) probíhajících repatriačních činnostech. Správa území poté byla rozdělena na okupační zóny americkou, britskou a francouzskou, které byly řízeny příslušnými vojenskými vládami. Českoslovenští repatriační styční důstojníci byli rozmístěni v jednotlivých zónách a u každé správní okupační autority měli svého vedoucího zástupce. V terénu pak fungovaly další desítky repatriačních styčných důstojníků, obvykle dohlížejících na několik shromažďovacích center v oblasti, nebo přidělených na určité místo (zejména v případě větších táborů).

Po osvobození prosazovala armáda mezi přemístěnými tzv. Standfast Policy, tedy jejich setrvání na místě a vyčkání do organizovaného transportu. V první řadě bylo nutné **zajistit vyhovující životní podmínky** (např. pro osvobozené v koncentračních táborech) a **shromáždit rozptýlené přemístěné** (nuceně nasazené, z menších táborů apod.). Českoslovenští repatriační styční důstojníci měli především **hájit zájmy vlastních Displaced Persons** a v přístupu vůči nim pak **zastávat zájmy československé vlády**, což znamenalo zajistit rychlý návrat či naopak vyjmout „nechtěné navrátilce“ z repatriace. V této době se intenzivně zaměřovali zejména na praktické činnosti – vyhledávání československých přemístěných, jejich shromáždění, zajištění základních potřeb, identifikaci, a organizování transportu. Ten správa každé zóny pojímala odlišným způsobem. Zatímco z americké zóny byly hned po konci války opatřeny časté přepravy armádními konvoji na předávací místo (kterým byla v případě Československa stanovená Plzeň), britská zóna preferovala hromadnější vlakové výpravy. Tento postup tím pádem v této zóně oddálil, vzhledem k poničené infrastruktuře, odjezd zejména tzv. východních národů až na konec června. V průběhu července však již i odsud probíhala intenzivní repatriace.

Počet československých přemístěných v jednotlivých obdobích kolísal. V americké a britské zóně se jich nacházelo pod správou spojeneckých orgánů několik desítek tisíc, ve francouzské zóně a oblasti Rakouska byl počet nižší. Rozdíl oproti původně stanoveným odhadům až jednoho milionu československých přemístěných zapříčinila jednak přítomnost značné části z nich v SSSR okupační zóně, jednak jejich častý odchod do vlasti vlastními silami, tzv. samorepatriací. Ta byla příznačná zejména pro příslušníky sousedních států okupovaného Německa (Francouze, Nizozemce ad.), a typická rovněž pro Čechoslováky. Ti odcházeli

z některých míst např. ještě před příchodem spojenecké armády. Právě tomuto volnému pohybu se však organizace snažila přísně bránit, a osoby či výpravy bez příslušných povolení byly zadržovány armádními jednotkami.

K zachycení spontánních návratů i za účelem poskytnutí první pomoci repatriantům po příjezdu organizovaného transportu sloužily také další úřady a orgány, ustavené v jednotlivých zemích destinace. V případě Československa šlo zejména o **repatriační odbor** pod ministerstvem ochrany práce a sociální péče. Ten převzal záštitu a **koordinaci** za záležitosti spojené s organizací repatriace, poskytnutím péče i řešením širších nejasných otázek s dalšími resorty. Sjednotily se v něm jednotlivé složky (smluvní vztahy vyjednané exilovou vládou, propojení s repatriačními styčnými důstojníky, dosavadní fungující repatriační úřady i spolupráce s dalšími stranami, jako byly spolky, média a veřejnost). V rámci mezistátních repatriačních a dalších dohod fungovaly v Československu i zahraniční repatriační mise, obstarávající péči o spojenecké Displaced Persons. Podobně tak fungovaly československé repatriační mise v zahraničí.

S odezněním intenzivní fáze repatriace se postupně proměňovala struktura i náplň práce. CDPX předalo péči o Displaced Persons organizaci UNRRA, která nadále spolupracovala s okupačními vládami. Mezinárodní situace se nadále soustředila na dlouhodobě přebývajících či nerepatriovatelné Displaced Persons, které bývaly označovány jako tzv. „last-million“ či „hard-core“. Ty se seskupovaly často v národnostně smíšených DP-Campech, ve kterých vytvářely vlastní pevnější struktury. Větší pozornost se také začala věnovat židovské problematice. To souviselo i s přílivem nových uprchlíků, v této době zejména Židů z Polska, později i dalších emigrantů z východních zemí. Proměňovala se tak skladba i potřeby skupiny Displaced Persons, a to i v souvislosti se stoupajícím napětím mezi mocenskými bloky. V budoucnosti péči o ně převzala Mezinárodní organizace pro uprchlíky (IRO), která se již ve větší míře soustředila na řešení emigračních otázek.

V létě 1945 se snížily stavy československých repatriačních styčných důstojníků a prostor dostalo **vykonávání dalších úkolů**. Důstojníci se soustředili na shromažďování rozptýlených skupin, pomoc s transportem repatriantů ze vzdálenějších destinací a řešení tzv. sporných případů, k jejichž ujasnění byla nutná dlouhodobější komunikace s domácími resorty. Další část agendy zaujímalá práce se starousedlíky a příprava jejich budoucí reemigrace. S tím souvisela také „konzulární“ činnost repatriačních styčných důstojníků. Jako na **zástupce československé vlády** se na ně obraceli Čechoslováci, např. se žádostmi o potvrzení dokumentů apod. Ač tato funkce styčným důstojníkům nepříslušela, dočasně ji v omezeném rozsahu vykonávali, a to do zřízení československé vojenské mise v Berlíně, která měla toto

poslání převzít. Samostatnou kapitolu tvořil rozvoj pátrací služby, která působila paralelně s repatriační činností. I v této oblasti se postupně dojednala centralizace a široká mezinárodní spolupráce, do které byla zahrnuta i část československých styčných důstojníků.

Rok 1946, kdy okupační vlády v Německu postupně prohlásily hlavní fázi repatriace za ukončenou, přinesl postupné uzavírání činnosti i v Československu. V návaznosti na to avizoval repatriační odbor, že se systém repatriačních styčných důstojníků mění na systém důstojníků pátracích a reemigračních. V polovině roku byli oficiálně odvoláni českoslovenští styční důstojníci z Německa a v terénu již zůstalo jen několik pátracích týmů, které působily až do jara r. 1948. Zejména v počátečním období repatriace, tedy na přelomu jara a léta 1945, je zřetelná široce založená struktura. Je také patrné, že se pověření pracovníci a vojáci skutečně při své činnosti ve většině záležitostí **opírali o předem daný** (i když průběžně částečně revidovaný) **rámec**. Z šíře a závažnosti jim daných i postupně přidělených úkolů vyznívá důležitost jejich pozice a souladu s vládní politikou.

Přemístěné osoby na druhé straně, aniž by se posuzovaly jejich zásluhy, získaly statusem **privilegované postavení** např. oproti obyvatelstvu v okolí či ve vlasti. Dělo se tak nicméně za cenu toho, že jejich samotné možnosti a iniciativa byly velmi limitovány. Měly se stát **pasivními příjemci ochrany a pomoci**, a zároveň následovateli daných předpisů. Tento základní předpoklad narážel od počátku na své limity. Displaced Persons se samostatně projevovaly, mnohdy v rozporu s očekáváním autorit. Rovněž **pokračování „táborového života“**, jakkoli praktické, bylo nepříjemným dopadem této organizace, ačkoli se v nich spojenecké autority snažily uvolnit poměry a zajistit nejen základní potřeby, ale i určitý společenský a kulturní život.

Fungování **sítě shromažďovacích středisek** (Assembly Centers) a **táborů pro Displaced Persons** (DP-Camps) je výrazným a důležitým prvkem tohoto období a problému. Vznikala na delší či kratší dobu, obvykle přizpůsobením veřejných budov (ubytoven, škol, nemocnic apod.). Z pohledu autorit se jednalo zejména o organizační východisko, účelné ke snazšímu poskytnutí potřebné péče, kontroly nad přemístěnými i logistiky jejich repatriace. Přístup byl buď čistě administrativní, na některých místech se ale podnítilo vytvoření vlastní samosprávné struktury osazenstva, a to zejména na národnostním základě. Sami přemístění se do podobných celků družili spontánně, v případě dlouhodobějších táborů některé struktury fungovaly ještě z dob ilegality. Přemístění se zapojili do chodu tábora, ať už v rámci běžných prací, tak spoluprací s velením či v rámci vlastních správních orgánů. Vytvářely se zejména **národní výbory**, které byly důležitým představitelem osazenstva. Výbory také byly prostředníkem v komunikaci s autoritami, se kterými spolupracovaly na organizaci tábora i

přípravách repatriace. Výbor rovněž byl v úzkém spojení s repatričním styčným důstojníkem, od kterého se dozvídal širší zprávy o situaci ve světě i v poválečném Československu. Přes různost názorů obvykle výbor proklamoval **jednotu** s tímto politickým směřováním a k podobnému přístupu vyzýval i ostatní.

V tomto uzavřeném společenství se pak během pobytu rozvinula **specifická každodennost**, obdobná napříč DP-tábory, přestože výchozí podmínky se výrazně lišily nejen podle oblastí, ale i podle jednotlivých táborů. Po dlouhé době strávené v útlaku se i v provizorních podmínkách snažily Displaced Persons o vytvoření určité **normality** a v uzavřeném prostředí vytvořily jakési vlastní společenství, „malý státeček Čechoslováků“. Mnohé z aktivit, které během války fungovaly v omezené míře v ilegalitě či řízeně, se po osvobození naplno rozvinuly. Tato tendence se projevovala zejména ve volnočasové aktivitě. Přemístění často pořádali **kulturní akce**, mezi které patřila oblíbená hudební a jiná vystoupení, divadla či promítání filmů. Provozovala se nejrůznější sportovní klání, od rozcviček po závody či fotbalové zápasy. Objevily se i výstavy či výlety po okolí. Ve většině táborů se konaly bohoslužby, přednášky, v některých i vyučování. Byly zakládány knihovny, klubovny.

Důležitým informačním médiem se stal **vlastní vydávaný tisk**. V něm přemístění jednak ostatním sdělovali zprávy zvenčí, jednak sdíleli vlastní situaci a to v nejrůznějších formách – od reportáží, komentářů a informačních sdělení, přes povídky či úvahy, po poezii, vtipy či karikatury. Prostředí také přinášelo specifickou **mezinárodní interakci** s Displaced Persons jiných národů. Přes národnostní vymezení probíhala častá vzájemná komunikace, konala se např. přátelská sportovní utkání i reprezentativní návštěvy na kulturní akce nebo oslavy. **Ceremonie**, národní i mezinárodní, byly důležitou součástí upevňování vzájemných vazeb a často získaly oficiální charakter. Další tendencí bylo **sbírání svědectví**, ať už pro potřeby soudních důkazů, tak pro zachycení zkušenosti k jejich předání veřejnosti i budoucím generacím.

Lidé čekající v DP táborech prožívali strávený čas často jako **přechodnou fázi**, určité překlenutí válečného prožitku i příležitost k regeneraci. Refleктоvali své vykořenění fyzické a psychické a vnímali dobu před repatriací i jako určitou přípravu na budoucí život v československé společnosti. V rámci disertace bylo představeno několik těchto osvobozených a československých Displaced Persons táborů, a to jak z pohledu styčného repatričního důstojníka a organizační stránky, tak z perspektivy přemístěných a jejich tamějšího života. Tábory navazující na koncentrační (Buchenwald, Dachau) obvykle měly pevnější a dlouhodoběji vybudované struktury. Projevilo se zde i semknutější a uzavřenější společenství, které se vnímalo spíše v intencích osvobozených vězňů. Zároveň se více

objevovala sebereflexe určitého zocelení utrpením a morální zodpovědnosti za své konání v budoucí společnosti. Další studované Displaced Persons tábory (Hamburk, Kiel) byly smíšené, co do válečné minulosti osazenstva (společně zde přebývali jak osvobození vězni, tak nuceně nasazení, případně i bývalí váleční zajatci). Toto společenství tedy více reprezentovalo „pojetí Displaced Persons skupiny“. Studium všech příkladů zároveň ukázalo, že projevy byly v mnoha ohledech napříč tábory společné pro „skupinu“ i v její heterogenitě (a umělém stanovení). Ty odpovídaly společné situaci přemístěných, období „mezičasu“, zkušenosti vykořenění a očekávání budoucnosti. Přestože se během pobytu v DP-Campech objevovaly apely „strávit tuto dobu příjemně“, společným jmenovatelem a hlavní motivací, která překlenula mnohé rozdíly, zůstávala napříč tábory očekávaná vyhlídka repatriace.

Po návratu do Československa se pro přemístěné užívalo pojem **repatriant**. Pod něj zároveň spadali navrátilci z území, které nebylo spravováno západními Spojenci, oficiálně status Displaced Persons tedy nikdy neměli. Nicméně vzhledem k tomu, že repatriční odbor ve své koncepci vycházel z mezinárodního pojetí kategorie Displaced Person, pokrýval tento termín v podstatě obdobnou skupinu osob, tedy přemístěné v důsledku válečných událostí. Zahrnoval nuceně nasazené, osvobozené z koncentračních táborů a věznic, ale i navrátilce z exilu či tzv. vnitřní přestěhovalce, kteří byli vystěhováni ze svých domovů v rámci hranic. Společně s bádáním o problému československých Displaced Persons vyvstala otázka, zda tato skupina byla obdobně vnímána či prezentována i v samotném Československu. V rámci disertace je proto analyzován diskurz předávaný skrze média veřejnosti a sledován pohled na repatrianty jako skupinu a místo, které ve společnosti zaujímali (či měli zaujímat).

Nejvýraznějším šířitelem myšlenky **jednotné skupiny** byl tisk Služba repatriantům. Jeho vydavatelem byl zároveň repatriční odbor, zprostředkovával tak ve velké míře stanovisko oficiálních struktur. Podobně na státní objednávku vznikl krátký dokumentární film Cesta zpátky, který prezentoval repatriční akci, okolnosti přemístění, vhléd do osvobozených táborů, proces návratu i péči v Československu. V neposlední řadě o problému referovala veřejná média, přičemž nejvýraznější dosah měl rozhlas. Ten do svého vysílání v r. 1945 zařadil zprávy „pro koncentrační tábory a dělníky v Německu“. Jednak tím veřejnost seznamoval se sjednocením těchto kategorií v rámci skupiny, jednak tvořil důležité propojení mezi čekajícími „doma“ a očekávanými „za hranicemi“, resp. čekajícími na repatriaci.

Přes reflektování heterogenity se zejména v rámci Služby repatriantům pojetí sjednocené skupiny objevuje často. Společným jmenovatelem bylo utrpení a národní oběť. Právě druhé označení bylo dále rozvíjeno jako symbolické utrpení celého národa, případně „osobní oběť národu“. V rámci úvah se skrze toto pojetí objevily i **tendence přisoudit repatriantům**, kteří

vytrvali za cenu strádání na správné straně, zvláštní morální pozici a **symbolickou roli** v poválečné československé společnosti. Společně s návratem byli repatrianti vyzýváni ke zvláštní zodpovědnosti za své zapojení se do společnosti nebo k poskytování svědectví.

Častěji se toto spojení národní oběti objevuje v souvislosti s osvobozenými politickými vězni („z jejich utrpení vzešlo právo našeho národa“). Právě tato skupina se sdružila vzápětí po skončení války ve Svaz osvobozených politických vězňů. Ve svém vlastním tisku tuto rétoriku ve velké míře převzala, čímž navázala i na své tiskoviny z období před repatriací. Vztáhla symbolickou roli nicméně k sobě, nikoli na skupinu repatriantů celkově. V neposlední řadě, co se týče zvláštní symbolické pozice ve společnosti, byl zásadní postupný **posun narativu od utrpení k zásluhám za osvobození**, tedy od pasivní oběti k aktivnímu bojovníkovi. Do nového pojetí, které přebírali i vládní činitelé spadala již jen část repatriantů (zejména z řad politických vězňů) a důležitá symbolická role se přikládala dalším skupinám, jako byli odbojáři či partyzáni. Tato tendence se pak potvrdila i v budoucím vývoji užší spoluprací zmíněných skupin.

Právě zastoupení vlastní **zájmovou institucí** bylo v tomto ohledu zásadní. Repatrianti obdobnou organizaci **nevytvořili** a repatriační odbor jako úřad (a s tím spojená platforma Služba repatriantům) nemohl této roli dostát. Jeho úloha, po ukončení hromadné repatriace, se týkala zejména pokračujícího sociálního zajištění a snahy zařadit navrátilce plnohodnotně do společnosti. Na to také navazuje další zásadní faktor, a to, že repatrianti jako skupina „byli dáni“ i „udržováni“ zejména **ze strany oficiální administrativy**. S jejím vysokým a upadajícím zájmem tak přímo souvisela pozornost jim věnovaná a její odeznění s přesunem priorit na jiné politické problémy. Repatriace byla jedním z úspěšně ukončených **procesů poválečné obnovy**. Vláda využívala obraz zajištění návratu „vlastních lidí“ k prezentaci úspěchu své činnosti a k legitimizaci politiky „nové společnosti“, sociálně orientované a národnostně homogenizované. V tomto duchu vyznívá i zmíněný dokumentární film, který se na veřejnost dostal takřka rok po skončení války. Zdůrazňoval např. i reemigrační proces a vycházel vstříc již odlišným politickým cílům.

Displaced Persons, resp. repatrianti byli jako ohraničená skupina přítomni v československém prostředí **intenzivně v prvních poválečných týdnech a měsících**. Pro československé **orgány** znamenalo zajištění péče o vlastní přemístěné významnou angažovanost na mezinárodním poli, vybudování rozsáhlé instituční a personální sítě i participaci na řešení širších mezinárodních otázek. Tato otázka byla rovněž důležitým momentem pro **československou společnost**. Problém se přímo či nepřímo dotýkal významného počtu obyvatel, kteří se s ním setkávali osobně, jako pracovníci či dobrovolníci participující na jeho

řešení, či skrze mediální komunikaci. Zároveň se jednalo o jedno z mnoha řešených témat tohoto období a repatriace tak mohla být brána spíše jako součást zmíněné poválečné obnovy. Dílčí snahy poukázat na tuto skupinu jako „národní oběť“ a „nositele hodnot“, ani jako přímé svědky nacistické perzekuce se (ve společnosti, která prožila válku) neukázaly dostatečně nosné pro tak širokou skupinu zahrnující nejrůznější případy. **Sami repatrianti** zkušenost přemístění citlivě vnímali jak v ohledech praktických (snaha dostat se domů), tak obecnějších (určité vytržení z vývoje ve vlasti). Tento spojovací prvek vykořenění („displacementu“) však nebyl dostačující k tomu, aby překonal různorodost skupiny a jejich dlouhodobější identifikaci s jinými celky. Nicméně v rámci těchto dílčích skupin (osvobození političtí vězni ad.) toto vykořenění naopak silné pouto vytvářelo.

Podíváme-li se tedy z československého pohledu na repatriaci či Displaced Persons jako fenomén, pozorujeme jeho vymezení na rok 1945. Ohraničen byl na jedné straně velkými přípravami a zapojením do mezinárodní struktury péče o Displaced Persons i výrazné propagace ve společnosti a na druhé straně ukončením hromadné repatriace a činnosti tisku (a určité platformy) Služba repatriantům. V následné době se dílčí otázky, které svým způsobem souvisely s problematikou Displaced Persons, rozštěpily do různých oblastí. V některých se opět propojily s mezinárodní situací (židovské vystěhovalectví, problém nedoprovázených dětí) či s vývojem domácí politiky sociální (podpora, zařazení do společnosti) a migrační (osídlování, reemigrace).

Zdroje

Archiv Českého rozhlasu (AČRo)

Fond Pátrací zprávy

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

Fond 425 – Židovské organizace

Archives Nationales de Paris (AN)

Fond Archives de l'Organisation internationale pour les réfugiés (OIR)

Fond Amicale de Mauthausen: documents et photographies de la mémoire

Archiv národního muzea (ANM)

Fondy J. Bláha, J. Hájek, J. Horký, K. Kašák, B. Příkryl

Archiv ministerstva zahraničních věcí (AMZV)

Fond Londýnský archiv (LA-O)

Fond Londýnský archiv – důvěrný (LA-D)

Archiv Přemysla Pittera a Olgy Fierzové (APP)

Arolsen Archives

Fond Inhaftierungsdokumente

Fond Registrierungen und Akten von Displaced Persons, Kindern und Vermissten

Fond Schriftgut des ITS und seiner Vorgänger

Filmotéka Krátkého filmu Praha

Archiv Ministère des affaires étrangères (MAE)

fond Service des personnes déplacées et réfugiées (PDR)

Národní archiv (NA ČR)

Fond Československého červeného kříže v Londýně (ČSČK-L)

Fond Ministerstvo hospodářské obnovy – Londýn (MHO-L)

Fond Ministerstvo informací (MI)

Fond Ministerstva práce a sociální péče (MPSP)

Fond Ministerstvo práce a sociální péče - odbor repatriace (MPSP-R)

Fond Ministerstvo sociální péče – Londýn (MSP-L)

Fond Svaz protifašistických bojovníků - ústřední výbor, Praha (SPB-ÚV)

Fond UNRRA Československý úřad pro hospodářskou pomoc a obnovu, 1943 – 1951

Fond Úřad předsednictva vlády (1945-1959) (ÚPV)

Národní filmový archiv (NFA)

Fond zpravodajského filmu po roce 1945

Fond dokumentárního filmu

Slovenský národný archív (SNA)

Fond Povereníctvo vnútra (PV)

The National Archives (TNA)

Fond Foreign Office (FO)

Fond War Office, Armed Forces, Judge Advocate General and related bodies (WO)

United Nations Archives (online) (UNA)

Fond United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) (1943-1949)

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA-VHÚ)

fond Koncentrační tábory (KT)

fond Koncentrační tábory, káznice, věznice (KTKV)

Dobový tisk z r. 1945:

14. duben, Čechoslovák v zahraničí, České zprávy (Buchenwald), Československý svět (r. 1946), Hlas osvobozených, KLB 45, Lidová demokracie, Mladá fronta, Nové Československo, Právo lidu, Rudé právo, Služba Repatriantům, Svoboda, Zpravodaj Čechoslováků v Kielu, TRN, V nový život, Zpravodaj československého tábora v Hamburku

Výběr z bibliografie

ADLER, Hans Günther: *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. Brno: Barrister & Principal, 2006 a 2007

AHONEN, Pertti, et al.: *People on the Move: Forced Population Movements in Europe in the Second World War and Its Aftermath*, Bloomsbury Publishing Plc, 2008

ANDLAUER, Anna: *Zurück ins Leben. Das internationale Kinderzentrum Kloster Indersdorf 1945-46.*, Nürnberg: Antogo, 2011

ARENDT, Hannah: *The origins of totalitarianism*. Cleveland: The World Publishing Company, 1958

BADE, Klaus J.: *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou staletí*, Praha: NLN, 2005

BAMMER, Anežka: *Displacements: Cultural Identities in Question*. Bloomington: Indiana University Press, 1994

BEDNAŘÍK, Petr, NOSKOVÁ, Helena, MARŠÁLEK, Zdenko (eds.): *Nucené migrace v českých zemích ve 20. století*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2018

BENDA, Jan: *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*, Praha: Karolinum, 2013

BOEHLING, Rebecca, URBAN, Susanne, ANTHONY, Elizabeth, BROWN-FLEMING, Suzanne (eds.): *Freilegungen: Spiegelungen der NS-Verfolgung und ihrer Konsequenzen*, Göttingen: Wallstein Verlag, 2015

BOEHLING, Rebecca, URBAN, Susanne, BIENERT, René (eds.): *Überlebende – Erinnerungen – Transformationen*, Göttingen: Wallstein Verlag, 2013

BOEHLING, Rebecca, URBAN, Susanne, BIENERT, René (eds.): *Freilegungen: Displaced Persons: Leben im Transit: Überlebende zwischen Repatriierung, Rehabilitation und Neuanfang*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2014

BORGGRÄFE, Henning, JAH, Akim, RITZ, Nina, JOST, Steffen (eds.): *Freilegungen: Rebuilding Lives: Child Survivors and DP Children in the Aftermath of the Holocaust and Forced Labor*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2017

BRETTELL, Caroline, HOLLIFIELD James Frank: *Migration theory: talking across disciplines*, New York: Taylor & Francis Group, 2022

COHEN, Gerard D.: *In war's wake: Europe's displaced persons in the postwar order*. Oxford: Oxford University Press, 2012

ČAPKOVÁ Kateřina, RECHTER David (eds.): *Židé, nebo Němci? Německy mluvící Židé v poválečném Československu, Polsku a Německu*, Praha: NLN, s.r.o., 2019.

ČAPKOVÁ, Kateřina a FRANKL, Michal: *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem 1933-1938*. Praha: Paseka, 2008

DEFRANCE, Corine, MASPERO, Julia a DENIS, Juliette: *Personnes déplacées et Guerre froide en Allemagne occupée: Displaced Persons and the Cold War in occupied Germany: Displaced Persons und Kalter Krieg im besetzten Deutschland*, Bruxelles, P.I.E.-Peter Lang, 2015

FRANK, Matthew, REINISCH, Jessica (eds.): *Refugees in Europe, 1919-1959 A Forty Years' Crises?*, London: Bloomsbury, 2017

FRIEDL, Jiří: *Domů, a za svobodou: role Československa v migracích obyvatel Polska v letech 1945-1948*. Praha: Academia, 2020

HAGEN, Nikolaus, NESSELRODT, Markus, STROBL, Philipp, VELKE-SCHMIDT, Marcus (eds.): *Displaced Persons-Forschung in Deutschland und Österreich: Eine Bestandsaufnahme zu Beginn des 21. Jahrhunderts*, Berlin, Frank & Time, 2022

HENKEL, Anne-Katrin, RAHE, Thomas (eds.): *Publizistik in jüdischen Displaced-Persons-Camps im Nachkriegsdeutschland: Charakteristika, Medientypen und bibliothekarische Überlieferung*. Frankfurt am Main: Klostermann, 2014.

HOLBORN, Louise W.: *The International Refugee Organization: A specialized agency of the United Nations 1946-1952: Its history and work*, London u.a.: Oxford University Press, 1956

HOLIAN, Anna Marta: *Between national socialism and Soviet communism: displaced persons in postwar Germany*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2011

JACOBMEYER, Wolfgang: *Vom Zwangsarbeiter zum Heimatlosen Ausländer: Die Displaced Persons in Westdeutschland 1945-1951*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1985

KASÍKOVÁ, Jana: *At' mohou přijeti: organizace poválečné repatriace a návratů 1942-1947*. Praha: Academia, 2017

KÖNIGSEDER, Angelika, WETZEL, Juliane: *Lebensmut im Wartesaal: Die jüdischen DPs (Displaced Persons) im Nachkriegsdeutschland*, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2004

KULISCHER, Eugen M.: *Europe on the Move: War and Population Changes, 1917-1947*. New York: Columbia University Press, 1948

LÁNÍČEK, Jan: *Ve stínu šoa: československá exilová vláda a Židé během druhé světové války a po ní*, Praha: Academia, 2018

MARRUS: Michael R.: *The Unwanted. Euroepan Refugees in the Twentieth Century*, Oxford University Press, New York, 1985

NASAW, David: *The last million: Europe's displaced persons from World War to Cold War*. New York: Penguin Press, 2020

NEKOLA, Martin: *Na cestě za svobodou: Češi v uprchlických táborech po únoru 1948*. Praha: Euromedia Group, 2020

PATT, Avinoam J., BERKOWITZ, Michael (eds.): *"We are here": New Approaches to Jewish Displaced Persons in Postwar Germany*. Detroit: Wayne State University Press, 2010

PROUDFOOT, Malcom J.: *European Refugees 1939-52: A Study in Forced Population Movement*. London: Faber & Faber, 1957

REINISCH, Jessica, WHITE, Elizabeth (eds.): *The disentanglement of populations: migration, expulsion and displacement in post-war Europe, 1944-9*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.

RINKE, Andreas: *Le grand retour. Die französische Displaced-Persons-Politik (1944-1951)*, Peter Lang, 2002

SHEPHARD, Ben: *The long road home: the aftermath of the Second World War*, London: Vintage Books, 2011

VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná repatriace československých tzv. přemístěných osob: (displaced persons)*, Brno: Masarykova univerzita, 2004

WOODBIDGE, George (Ed.). *UNRRA: The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Three Volumes)*, New York: Columbia University Press, 1950

WYMAN, Mark: *DPs: Europe's Displaced Persons, 1945-1951*, N.Y: Cornell University Press, 2014

ZAHRA, Tara: *The lost children: reconstructing Europe's families after World War II*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2011

Články a vybrané kapitoly:

CAESTECKER, Frank: *Les réfugiés et l'État en Europe occidentale pendant les xixe et xxie siècles*, in: *Le Mouvement Social* 225, č. 4 (2008), s. 9-26

ČAPKOVÁ, Kateřina: *Národně nespolehliví?! Německy hovořící Židé v Polsku a v Československu bezprostředně po druhé světové válce*, in: *Soudobé dějiny*, roč. 22, č. 1-2, (2015), s. 80-101

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z.: *Reflexe migračních teorií*, in: *Geografie*, roč. 112, č. 2 (2007), s. 125-141

FRIEDL, Jiří: *Počátky spolupráce Československa a Polska při repatriaci svých občanů po druhé světové válce (do uzavření repatriční smlouvy)*, in: *Slovanský přehled*, roč. 99, č. 3-4 (2013), s. 297-321

GRULICH, Josef: *Migrační teorie, integrační procesy a evropské dějiny migrací*, in: *Český časopis historický*, roč. 111, č. 2 (2013), s. 378-406

HOLIAN, Anna: *A Missing Narrative: Displaced Persons in the History of Postwar West Germany*, in: WOLHELM, Cornelia: *Migration, Memory, and Diversity: Germany from 1945 to the Present*, Berghahn Books, 2017, s. 32-55.

KASÍKOVÁ, Jana: *Problém poválečných Displaced Persons a jeho výzkum*, in: *Dvacáté století = The Twentieth Century*, roč. 10, č. 1, (2018), s. 69-91

LACKO, Miroslav: *Ministerstvo vnitra v otázce reemigrace a repatriace po první a druhé světové válce*, in: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, Praha: Archiv bezpečnostních složek č. 13 (2015), s. 31-64

MANDELÍČKOVÁ, Monika: *Displacement z pohledu migračních studií: československá uprchlická vlna po roce 1948 jako příklad displaced persons*, in: *Sociální studia*, roč. 1, č. 2 (2004), s. 155-169.

MASPERO, Julia: *La prise en charge des personnes déplacées en Allemagne par les autorités françaises (mars-mai 1945)*, in: *Les Champs de Mars*, roč. 21, č. 1 (2011), s. 15-34

NEŠPOR, Zdeněk R.: *České migrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium*, in: *Soudobé dějiny*, roč. 12, č. 2, (2005), s. 245-284

REINISCH, Jessica, *'Auntie UNRRA' at the Crossroads*, in: *Past & Present* 218, č. 8 (2013), s. 70-97

REINISCH, Jessica: *Internationalism in Relief: The Birth (and Death) of UNRRA*, in: *Past & Present* 210, č. 6 (2011), s. 258-289

RUTOVÁ, Radana: *Problémy repatriace českých a moravských Židů po druhé světové válce*, in: *HOP. Historie - Otázky – Problémy*, roč. 4, č. 2 (2012), s. 67-76

SALVATICI Silvia: *Help the People to Help Themselves: UNRRA Relief Workers and European Displaced Persons*, in: *Journal of Refugee Studies*, roč. 25, č. 3 (2012), s. 428-451

Absolventské práce

HÖSCHLER, Christian: *The IRO Children's Village Bad Aibling A Refuge in the American Zone of Germany, 1948-1951*, München 2016, disertační práce, Ludwig-Maximilians-Universität München, vedoucí práce Körner, Hans-Michael

LACKO, Miroslav: *Repatriace a reemigrace do Československa v kontextu poválečného období let 1918 - 1923 a 1945 - 1948*. Praha, 2021. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie. Vedoucí práce Doubek, Vratislav

SEDLICKÁ, Magdalena: *Není přítel jako přítel. Židé v národním státě Čechů a Slováků, 1945-1948*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Michela, Miroslav

STEGUROVÁ, Karolína. *Žena a válka: Československé ženy sloužící za druhé světové války v britských pomocných sborech ATS a WAAF*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Čechurová, Jana.

Publikační a badatelská činnost autorky:

Zaměření na problematiku organizace poválečných návratů, skupinu přemístěných osob (Displaced Persons) a vývoj dobrovolných organizací v této době.

Vybrané publikace:

Komentář: *Displaced persons jako samostatné badatelské téma? K aktuálním trendům a otázkám ve výzkumu přemístěných osob*, in: Soudobé dějiny (v tisku).

Kapitola ve sborníku: *Tschechoslowakische Displaced Persons in der medialen Kommunikation und den Diskursen der Nachkriegszeit*, In: HAGEN Nikolaus (eds.): *Displaced Persons-Forschung in Deutschland und Österreich Eine Bestandsaufnahme zu Beginn des 21. Jahrhunderts*, Frank & Timme 2022, s. 149-173.

Článek: *Zázemí londýnského politického exilu – repatriace a likvidace*. In: HOP. Historie – Otázky – Problémy, Roč. 12, č. 1, 2020, s. 33-48.

Článek: *Domov a návraty osob přemístěných během druhé světové války (Displaced Persons)*, in: AUC PHILOSOPHICA ET HISTORICA, Vol. 2020 No. 2, 2020, 315–326.

Článek: *Obnova spolků po druhé světové válce a jejich životaschopné fungování na příkladu pomoci repatriační akci a Displaced Persons*, in: České, slovenské a československé dějiny 20. století. 13, Gaudeamus 2019, s. 125-138.

Článek: *Problém poválečných Displaced Persons a jeho výzkum*, in: Dvacáté století. The Twentieth Century, roč. 10, č. 1, 2018, s. 69-91.

Kniha: *Ať mohou přijeti: organizace poválečné repatriace a návratů 1942-1947*, Academia, 2017, (ocenění Miroslava Ivanova za literaturu faktu pro autory do 39 let).

Článek: *Poválečná repatriace jako mezinárodní problém, její východiska a participace Československa*, in: Střed: časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. Století, roč. 8, č. 2, 2016, s. 92-123.

Přednášková činnost:

Semestrální přednáška (ZS) semestrální přednáška Přesuny a pohyby obyvatel v čsl. kontextu 1938-1948; Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, ak. rok 2016–2017 .

Semestrální přednáška (LS): „Dovoleno jest, zřizovati spolky...“ – politika a vývoj spolkového života 1867-1951; Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, ak. rok 2016–2017.

Jednorázové přednášky:

Přesuny obyvatel: Základní problémy studia historie II, 11. 4. 2016. ÚČD, FF UK.

Poválečné návraty domů. Organizace repatriace po 2. světové válce od plánu k realizaci, 26. 4. 2017, Společnost Edvarda Beneše.

Návraty do Československa po druhé světové válce – repatriace a reemigrace, repatriace vs. reemigrace, 12. 1. 2018, Univerzita 3. věku. Centrum dalšího vzdělávání FF UK.

Displaced Persons po druhé světové válce v československém kontextu, 20. 11. 2018 Seniorakademie.

Účast na grantových projektech:

2018–2019 – GAUK, Displaced Persons (přemístěné osoby) v Evropě po druhé světové válce v československém kontextu – hlavní řešitel

2018–2019 – GAČR, Inscenování politického exilu. Českoslovenští politici v Londýně za druhé světové války (vedení projektu dr. Pavel Horák a dr. Richard Vašek) – spoluřešitel.

Účast na vybraných konferencích:

Organizátor panelu č. 16: *Displaced Persons jako fenomén i badatelská otázka*, (garanti Jana Kasíková a prof. Jiří Kocian), 12. Sjezd českých historiků v Ústí nad Labem, 20.-22. 9. 2022.

Příspěvek *The Czechoslovak Network of Institutions and Organizations Managing the Flow of DPs After World War II*. na mezinárodním 5. DPs-Workshopu (Labeling and the Management of Displacement Current Research on ‘Displaced Persons’ and ‘Heimatlose Ausländer’ in the Aftermath of World War II): Osnabrück 28.-30.10.2021, org. Netzwerk DPs Forschung a Universität Osnabrück.

Příspěvek *Medienkommunikation und Diskurse über die Problematik der tsch. Displaced Persons* na mezinárodním 4. DPs-Workshopu „DPs im Nachkriegseuropa 1945-1950 – Zwischen Zwangsmigration, Flucht und der Suche nach einer neuen Heimat, Frankfurt(Oder)-Slubice, 12.-14.9.2018, Netzwerk DPs Forschung a European University Viadrina.

Prezentace tématu disertačního projektu: *La problématique des PDs après la Seconde Guerre mondiale du point de vue tchécoslovaque*, Journée doctorale, 18. 5. 2018, GDR CEM, Paris.

Příspěvek na 11. Sjezdu historiků v Olomouci v panelu 07, Češi v cizině: *Přesunuti během války - Displaced Persons po druhé světové válce a Československo*, 13.-15. 9. 2017.

Příspěvek na konferenci *Dějiny jako příběh a obraz: Od oslav k zapomnění – proměna prezentace UNRRA a Displaced Persons*, organizátor PedF UK, Praha 14. 4. 2016.

Příspěvek na mezinárodní konferenci *Liberation, Revolution, Transformation: Poválečná repatriace jako mezinárodní problém, její východiska a organizace v Československu*, organizátor MÚA, Praha 6. 11. 2015.